Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2010, sp. zn. 28 Cdo 2976/2010, ECLI:CZ:NS:2010:28.CDO.2976.2010.1

Číslo: 30/2012

Právní věta:

Není zásadně přípustné, aby bylo členství v občanském sdružení ukončeno vyloučením člena bez uvedení důvodu. Jestliže stanovy občanského sdružení takovou možnost připouštějí, dostávají se v této části do rozporu s právem svobodně se sdružovat (čl. 20 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 14.12.2010

Spisová značka: 28 Cdo 2976/2010

Číslo rozhodnutí: 30

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Občanské sdružení

Předpisy: § 15 odst. 1 předpisu č. 83/1990Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Rozsudkem K r a j s k é h o s o u d u v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 21. 1. 2010 byl ve výroku II. a III. změněn rozsudek O k r e s n í h o s o u d u v Pardubicích ze dne 25. 6. 2009. Ve výroku II. byl rozsudek soudu prvního stupně změněn tak, že se zamítá návrh žalobce na určení, že rozhodnutí žalovaného o vyloučení žalobce z Občanského sdružení TK P. (dále též „občanské sdružení“) není v souladu se zákonem a tehdy platnými stanovami tohoto občanského sdružení; žalobci byla uložena týmž výrokem povinnost nahradit náklady žalovaného v řízení před soudem prvního stupně ve výši 14 279 Kč. Ve výroku III. bylo žalobci uloženo nahradit žalovanému náklady odvolacího řízení v částce 14 319 Kč. Výrokem I. odvolacího soudu bylo odmítnuto odvolání žalovaného.

Ve věci se žalobce domáhal určení neplatnosti svého vyloučení z občanského sdružení. Žalobce byl vyloučen na schůzi řádně svolané valné hromady konané dne 9. 10. 2008, o níž byl kromě písemného vyhotovení usnesení z téhož dne (jen výčtově konstatujícího přijatá rozhodnutí) sepsán notářský zápis (NZ 570/2008, sepis proveden A. V., notářkou v Ch.) a na níž byly rovněž změněny stanovy občanského sdružení. Podle nového znění stanov, a sice hlavy VII bodu 7. písm. d), členství v občanském sdružení zaniká (kromě jiných alternativ, upravených v jiných částech zmíněného bodu)

„vyloučením člena valnou hromadou“. Žalobce byl po této změně stanov vyloučen na základě hlasování, a to 50 hlasy pro vyloučení (z 55 hlasujících), přičemž důvod vyloučení není uveden v zápise ze schůze a v notářském zápise je k této věci (bod 9 programu schůze) popsána diskuse k navrženému vyloučení, nikoliv však relevantní ustanovení stanov či důvod vyloučení. Vyloučení pak nebylo žalobci oznámeno samostatně písemnou formou. Změnu stanov občanského sdružení vzalo Ministerstvo vnitra ČR „na vědomí“ dne 23. 10. 2008.

Soud prvního stupně byl toho názoru, že není možné akceptovat způsob vyloučení člena sdružení podle nově přijatých pravidel ve stanovách, umožňujících vyloučení člena rozhodnutím valné hromady bez jakéhokoliv odůvodnění. Vyloučení člena z občanského sdružení je podle soudu prvního stupně krajním řešením, a proto musí být všem členům občanského sdružení předem jasné, jakého chování se musí vyvarovat, aby nemohli být vyloučeni. Současně týž soud upozornil na fakt, že k vyloučení člena podle nového znění stanov stačí souhlas pouhé šestiny zletilých členů (jde o tenisový klub i s nezletilými členy) občanského sdružení, neboť valná hromada je schopna usnášení při přítomnosti třetiny zletilých členů a k přijetí jejího rozhodnutí (usnesení) stačí souhlas nadpoloviční většiny přítomných. Žalobce se měl – podle zápisů z jednání výkonného výboru žalovaného – po dobu dvou let „nevhodně chovat“. Nebylo však prokázáno, že by byl prezidentem sdružení či snad výkonným výborem na nevhodnost svého chování „kvalifikovaným způsobem upozorněn“ nebo jakkoli sankcionován. Soud prvního stupně uzavřel, že podle ustanovení § 15 zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů (dále též jen „zákon o sdružování občanů“), nebylo rozhodnutí o vyloučení žalobce zákonné, poněvadž se dostalo, včetně postupu žalovaným ve stanovách upraveného a ve věci použitého, do rozporu s článkem 20 Listiny základních práv a svobod o svobodě sdružování.

Odvolací soud byl na rozdíl od soudu prvního stupně toho názoru, že změna stanov se stala v souladu s § 11 zákona o sdružování občanů závaznou pro všechny členy občanského sdružení již jejím schválením valnou hromadou, a to okamžikem ukončení hlasování o schválení změny. Žalobce tak bylo možné vyloučit rozhodnutím valné hromady bez uvedení důvodu, přičemž „z důvodu opakovaného porušování stanov i dalších vnitřních předpisů … zůstala zachována dosavadní možnost zániku členství vyloučením člena rozhodnutím výkonného výboru“. Valná hromada tedy oprávněně rozhodla o vyloučení žalobce podle stanov platných v čase, kdy k vyloučení došlo. Odvolací soud neshledal vyloučení žalobce z občanského sdružení v rozporu „s žádným zákonem“ ani s článkem 20 Listiny. Uvedl, že nelze odhlédnout od zásady dobrovolnosti účasti ve sdružení a od samotné povahy občanského sdružení. Nikdo totiž „nemůže být nucen setrvat ve sdružení s tím, s kým nechce“. Možnost zneužití možnosti vyloučení člena sdružení bez udání důvodu „ke zvůli a prosazování osobních zájmů jednotlivce či několika osob ve vedení (výkonném výboru) sdružení“ je podle názoru odvolacího soudu eliminována tím, že vyloučit člena může jen valná hromada většinou hlasů.

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání. Podle žalobce byla změna stanov zjevně účelová a sloužila k jeho vyloučení co možná nejjednodušším způsobem. Tomu odpovídá i program schůze valné hromady, na níž bylo vyloučení žalobce bodem následujícím až poté, co došlo ke změně stanov. Žalobce poukázal na ustanovení § 3 odst. 3 zákona o sdružování občanů a na článek 11 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, přičemž tyto normy vyložil ve prospěch ochrany člena sdružení tak, že institut vyloučení člena může být vnímán jen jako ultima ratio věcně podložené. Legalizace možnosti bezdůvodného vyloučení člena by otevřela prostor pro účelové vylučování členů sdružení i z důvodů, které není možné otevřeně prezentovat, včetně důvodů diskriminačních. Žalobce žádal, aby bylo napadené rozhodnutí odvolacího soudu zrušeno a věc tomuto soudu vrácena k dalšímu řízení.

K dovolání se prostřednictvím zástupce vyjádřil žalovaný. Ten se obsahově opřel o rozsudek odvolací instance, s nímž se plně ztotožnil. S námitkami uvedenými v dovolání nesouhlasil a odmítl, že by se rozhodnutí valné hromady dostalo do rozporu s jakýmkoliv ustanovením Listiny. Označil dovolání žalobce za nedůvodné a navrhl je zamítnout.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozsudek odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z o d ů v o d n ě n í :

Nejvyšší soud shledal, že žalobce, zastoupený advokátem, podal dovolání včas (§ 240 odst. 1, § 241 odst. 1 o. s. ř.). Přípustnost dovolání je dána pro diformitu rozsudků nižších instancí podle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. Dovolací důvod, jak vyplývá z obsahu žalobcova dovolání, byl uplatněn podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. (tvrzené nesprávné právní posouzení věci).

Dovolání je důvodné.

Podle ustanovení § 15 odst. 1 zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, považuje-li člen sdružení rozhodnutí některého z jeho orgánů, proti němuž již nelze podle stanov podat opravný prostředek, za nezákonné nebo odporující stanovám, může do 30 dnů ode dne, kdy se o něm dozvěděl, nejpozději však do 6 měsíců od rozhodnutí, požádat okresní soud o určení, zda je takové rozhodnutí v souladu se zákonem a stanovami. Lhůty takto zákonem stanovené byly stranou žalující dodrženy.

Podle čl. 20 odst. 1 Listiny základních práv a svobod je právo svobodně se sdružovat zaručeno. Každý má právo spolu s jinými se sdružovat ve spolcích, společnostech a jiných sdruženích.

V posuzované věci je nutné považovat za relevantní také závěry Nejvyššího soudu, vyslovené v jeho usnesení ze dne 17. 3. 2010, sp. zn. 28 Cdo 4852/200. Podle nich je dovolací soud oprávněn ve věci žaloby podle § 15 odst. 1 zákona o sdružování občanů též posuzovat stanovy i další navazující interní dokumenty občanského sdružení z hlediska jejich souladu se zákonem (sc. též s předpisy vyšší právní síly), s právními principy i obecnými zásadami právními.

Podle ustanovení hlavy VII. bodu 7. písm. d) stanov žalovaného, schválených dne 9. 10. 2008, zaniká členství v tomto občanském sdružení vyloučením člena valnou hromadou (důvod vyloučení zde není upraven).

Podle hlavy IV bodu 4. stanov (schválených dne 9. 10. 2008) je valná hromada schopna se usnášet, je-li přítomna alespoň jedna třetina členů starších 18 let. Podle bodu 5. tamtéž je usnesení valné hromady přijato, jestliže pro něj hlasovala nadpoloviční většina přítomných členů.

Stanovy jsou základním dokumentem každého občanského sdružení, upravujícím kromě organizační struktury sdružení a náplně jeho činnosti především práva a povinnosti členů sdružení. Poněvadž je doposud zákonná úprava náležitostí stanov spíše rámcová – srov. § 6 odst. 2 zákona o sdružování občanů -, jde v případě stanov o projev smluvní autonomie členů občanského sdružení. To však neznamená, že by stanovy jako *lex contractus* nemusely respektovat obsah, smysl i účel jak obecných ustanovení zákona č. 83/1990 Sb. (srov. § 1 odst. 1 zákona), tak zejména ústavní záruky svobody sdružování (viz výše citovaný čl. 20 odst. 1 Listiny).

Občanské sdružení je svou povahou kontrakt minimálně tří osob (§ 6 odst. 2 zákona o sdružování občanů), uzavřený za účelem společného výkonu určitých aktivit, resp. sledování společného zájmu. Je-li v rovině ústavní zaručeno právo svobodně se sdružovat, pak rovnocennou složkou tohoto práva je i oprávnění člena setrvat ve sdružení, má-li člen nadále zájem podílet se na činnostech sdružení (rubem tohoto oprávnění je zákaz nuceného sdružování, doprovozený právem svobodně ze sdružení vystoupit, obojí upraveno v § 3 odst. 1 zákona o sdružování občanů). Stala-li se osoba fyzická nebo právnická účastníkem občanského sdružení jako kontraktu, pak pro ni – i pro ostatní členy sdružení ve vztahu k ní – platí, že tuto účast (členství ve sdružení) lze ukončit jen z vůle této osoby a proti její vůli jen způsoby jasně v příslušném dokumentu sdružení vymezenými. Lze tu vést analogii s právní úpravou občanského zákoníku, podle níž je účastník právního vztahu oprávněn od něj odstoupit za podmínek daných zákonem (§ 48 obč. zák.) a ukončení právního vztahu je co do jednotlivých způsobů

podrobně regulováno v obecné poloze ustanoveními § 559 – § 587 (zánik závazku).

Zpravidla tedy nebude přípustné, aby bylo členství v občanském sdružení ukončeno proti vůli člena bez uvedení důvodu. Jestliže ostatní členové sdružení nechtějí s některým z členů nadále ve sdružení setrvávat, musí být ve stanovách výslovně a jasně upraven důvod (více důvodů), proč může být člen ze sdružení vyloučen; tento důvod pak musí být srozumitelným způsobem, nevzbuzujícím pochybnosti skutkové ani formální, členu sdělen (žádoucí je jeho osobní přítomnost při projednání důvodu jeho vyloučení). Pouze ve výjimečných případech, jako například sjednané omezení existence (trvání) občanského sdružení dobou, po níž je naplňována společná zájmová činnost, může dojít k zániku členství bez dalšího (zde je však členství limitováno samotným sjednáním doby trvání právního subjektu).

S ohledem na takto postulované záruky existence členství v občanském sdružení je ustanovení hlavy VII bodu 7. písm. d) stanov žalovaného o zániku členství vyloučením člena valnou hromadou (bez udání důvodu) v rozporu s článkem 20 odst. 1 Listiny základních práv a svobod o právu svobodně se sdružovat ve sdruženích zájmové povahy.

Na tomto závěru nic nemění ani úprava zániku členství v předchozím písm. c) téhož ustanovení stanov žalovaného, vážící jinou alternativu zániku členství – vyloučení člena výkonným výborem – na opakované porušování stanov či jiných interních předpisů sdružení za předpokladu dodržení tam upraveného postupu (předchozí upozornění, projednání „provinění s viníkem“). Je přinejmenším sporné, zda má být právě výkonný orgán sdružení oprávněn člena vyloučit. Řešení této otázky však není předmětem dovolacího přezkumu.

Výše citované ustanovení hlavy VII stanov žalovaného neobstojí ani pod zorným úhlem související úpravy rozhodování valné hromady, jak je obsažena v též již zmíněných bodech 4., 5. hlavy IV stanov. Kvórum postačující k vyloučení člena valnou hromadou, které představuje podle stanov dokonce jen těsný přesah jedné šestiny všech oprávněných členů (jedna třetina přítomných členů starších 18 let stačí k usnášeníschopnosti valné hromady, pro návrh musí hlasovat nadpoloviční většina přítomných), je nepřijatelné pro uznání takového právního úkonu jako souladného se zákonem. Zásadu vnitrospolkové demokracie, kterou by měla relevantní úprava stanov pro případ vyloučení člena respektovat, nelze chápat tímto způsobem. Hrozí tu zneužití sdružovacích práv, při němž může stanovami aprobovaná většina jednat i tak, že půjde o výkon práv v rozporu s dobrými mravy (§ 3 odst. 1 obč. zák.). V nyní posuzované věci vznikla právě ve „většinovém“ ohledu hraniční situace: podle usnesení ze schůze valné hromady ze dne 9. 10. 2008 bylo pozváno (tedy zjevně schopno hlasovat) 114 členů, zúčastnilo se 62 a méně členů (v průběhu schůze se počet měnil), pro vyloučení žalobce pak hlasovalo 50 členů.

Rozhodnutí žalovaného o vyloučení žalobce z občanského sdružení označeného v záhlaví tohoto rozsudku, datované dnem 9. 10. 2008, tedy lze oprávněně považovat za učiněné v rozporu se zákonem v intencích § 15 odst. 1 zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů.

Proto Nejvyšší soud zrušil rozsudek odvolacího soudu jako nesprávný a věc mu vrátil k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2, věta za středníkem, odst. 3, věta první, o. s. ř.).